

**Міністерство культури України
Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка**

ФЕРЕНДОВИЧ Мар'яна Василівна

УДК 78.471;78.2У

**ДИРИГЕНТСЬКЕ МИСТЕЦТВО
В МУЗИЧНОМУ ПРОСТОРИ ЛЬВОВА
ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ
(джерелознавчий аспект)**

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії музики Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка Міністерства культури України.

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, професор

Мазепа Лешек Зигмундович

кандидат мистецтвознавства, доцент

Ластовецька Зоряна Миколаївна,

Львівська національна музична академія

ім. М. В. Лисенка,

доцент кафедри історії музики

(м. Львів)

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор

Бермес Ірина Лаврентіївна,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені І. Франка,

завідувач кафедри методики

музичного виховання і диригування

(м. Дрогобич)

кандидат мистецтвознавства, доцент

Гуцал Росіна Сергіївна,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,

доцент кафедри теорії та методики

музичного мистецтва

(м. Хмельницький)

Захист відбудеться «24» березня 2017 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.869.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства у Малому залі Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка за адресою: вул. О. Нижанківського, 5, м. Львів, 79005.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка за адресою: вул. О. Нижанківського, 5, м. Львів, 79005.

Автореферат розіслано « » лютого 2017 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

кандидат мистецтвознавства, професор

Н. І. Сиротинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Історія диригентського виконавства все частіше привертає увагу низки науковців, які висвітлюють теоретичні й історичні аспекти цієї сфери музичної культури. Проте недостатньо з'ясованими залишаються окремі питання, пов'язані із національною та регіональною специфікою диригентського мистецтва в Україні. Адже диригенти театрів і оркестрів (в історичному минулому – капелмейстери), хорових товариств, з огляду на їх соціальну публічність, центральну позицію в стратегії та репертуарній політиці виконавських колективів, заслужили на те, щоб їх здобутки були осмислені в широкому контексті культурного життя не тільки окремого регіону, а й стали основою для створення повноцінної картини диригентського виконавства у всеукраїнському та європейському масштабі.

У цьому контексті науковий інтерес становить історія диригентського виконавства Львова як центрального осередку музичного життя Галичини. Вона є невід'ємною частиною історії не лише українського, але й ширше – диригентського мистецтва низки інших національних культур Центральної та Східної Європи (польської, австрійської, єврейської тощо). Відтак це питання належить до малодосліджених сторінок української музичної культури й потребує окремого висвітлення.

В процесі розвитку диригентського мистецтва Львова виразно виокремлюється хронологічний відрізок першої третини ХХ ст. (до 1939 р.), який був тісно пов'язаний з інтенсивним розвитком музичної культури міста й краю. У цей час активно виникають нові музичні й концертні інституції, якісно нового мистецького рівня набувають музичні організації, що виникли в попередній період.

Усвідомлення вагомій ролі диригента в культурно-мистецьких процесах Галичини сприяло появі досліджень окремих питань диригентської діяльності в українській та зарубіжній історіографії. Вектор подібних праць здебільшого спрямований на розкриття історичних та організаційних аспектів функціонування окремих музичних інституцій, при цьому недостатньо уваги приділялося окресленню ролі й функцій диригентів у діяльності колективу чи інституції. Водночас попри фрагментарний, а часто й маргінальний підхід до диригентської діяльності, ці дослідження певною мірою стали підґрунтям у висвітленні особливостей функціонування цього виду виконавства в інфраструктурі культурно-мистецького життя Львова першої третини ХХ ст. В сучасному українському музикознавстві ця тема є особливо **актуальною**, оскільки репрезентує широку панораму

диригентської активності Львова й Галичини. Вона дозволяє осмислити здобутки представників диригентської справи в контексті тогочасних мистецьких процесів. У цьому ракурсі неоціненного значення набуває розпізнання діалогу поколінь. Його вагома сутність розкривається в усвідомленні та успадкуванні молодією генерацією диригентів системи ціннісних орієнтирів, які сповідували і пропагували подвижники музичного мистецтва – диригенти галицького краю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі історії музики Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка відповідно до плану наукових робіт і є частиною комплексної теми № 6 “Музично-виконавське мистецтво: теорія, історія, практика” перспективного тематичного плану науково-дослідницької діяльності Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка на 2007–2012 рр. Тема дисертації затверджена Вченою радою Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка (протокол № 7 від 30 червня 2008 р.).

Мета дослідження полягає у систематизації та диференціації видів і форм диригентського мистецтва в музичному просторі Львова першої третини ХХ ст. (до 1939 р.) в джерелознавчому аспекті.

Поставлена мета передбачає виконання наступних **завдань**:

- дослідження стану наукової розробленості проблеми в українському і зарубіжному музикознавстві, комплексне висвітлення пресових й архівних джерел та систематизування наявної інформації, присвяченої обраній темі;
- відтворення процесу становлення диригентської професії в музичній культурі Львова до початку ХХ ст. як підґрунтя для дослідження регіональних особливостей диригентського виконавства першої третини ХХ ст.;
- висвітлення діяльності музичних інституцій Львова першої третини ХХ ст. в аспекті розвитку диригентського мистецтва;
- окреслення провідних сфер діяльності диригентів у музичних товариствах Львова;
- узагальнення репертуарних пріоритетів окремих музичних інституцій, висвітлення ролі диригента у формуванні їх репертуарної політики;
- дослідження хронологічної послідовності діяльності диригентів, аналіз їх здобутків в театрах, оркестрах і хорових колективах різних національних осередків Львова.

Об'єкт дослідження – музичне мистецтво Галичини в контексті загальноєвропейських культуротворчих процесів.

Предмет дослідження – диригентська діяльність в театральних, концертних, музично-освітніх інституціях, музичних товариствах Львова першої третини ХХ ст.

Хронологічні межі дослідження. Обрано часовий відтинок першої третини ХХ ст. – 1900–1939 рр. Нижня межа визначається побудовою Міського (Великого) театру у Львові, що мав винятковий вплив на розвиток диригентського виконавства в краї. Верхня межа обумовлена докорінними змінами в музичній культурі західноукраїнських земель, пов'язаних із встановленням радянської влади й уніфікаційними принципами організації культурно-освітніх установ, які насильно насаджувало комуністичне керівництво.

Методи дослідження. Реалізація поставлених завдань стала можливою завдяки використанню таких методів дослідження: *джерелознавчого* – для комплексного вивчення архівних і пресових джерел, присвячених диригентському мистецтву Львова, науковій музикознавчій, культурологічній й театрознавчій літературі; *наукової реконструкції* – для відтворення процесу становлення диригентської професії в музичній культурі Львова; *системного* – для аналізу диригентської активності з метою висвітлення цілісної панорами становлення й розвитку диригентського мистецтва Львова; *порівняльно-типологічного* – задля класифікації характерних особливостей діяльності музичних організацій і їх диригентів у різних національних середовищах Львова, а також в загальноєвропейському контексті упродовж тривалого історичного періоду; *культурологічного* – для вивчення специфічних рис, притаманних розвитку музичного життя і диригентського виконавства краю.

Теоретико-методологічну базу дослідження склали проаналізовані й систематизовані праці з *музикознавства* (В. Витвицького, Й. Волинського, Я. Горака, М. Загайкевич, Я. Ісаєвича, Л. Кияновської, Б. Кудрика, З. Лиська, Т. Ліванової, С. Людкевича, Л. і Т. Мазеп, С. Павлишин, А. Рудницького, О. Цалай-Якименко, М. Черепанина, Ю. Ясіновського), *диригентського мистецтва* (В. Варакути, Дж. Веструпа, Л. Гінзбурга, Т. Грум-Гржимайло, Г. Єржемського, М. Колесси, Ю. Лошкова, Ю. Луціва, Л. Мазепи, Г. Макаренка, Г. Мозера, В. Плужнікова, Ю. Пучко-Колесник, А. Хибінського, Н. Селезневої), *інших видів виконавства* (І. Бермес, М. Воловець, М. Жишкович, А. Карпяка, Л. і Т. Мазеп, Т. Молчанової, Л. Мороз, Б. Репки, А. Савки, Л. Сидельнікова, Л. Ханик), *театрознавства* (О. Боньковської,

А. Випих-Гавронської, М. Козловської, М. Коморовської, Е. Красінського, Г. Лужницького, Т. Мазепи, У. Молчко, Є. Нідецької, О. Ноги, З. Осінського, О. Паламарчук, А. Терещенко, С. Чарнецького, М. Шидловської), які дозволяють відтворити процес розвитку диригентського мистецтва в музичному просторі Львова.

Проблематика регіонального дослідження пов'язує представлену працю з дисертаційними дослідженнями І. Бермес “Хорове життя Дрогобиччини першої половини ХХ ст. в контексті духовного розвитку Галичини”, Л. Кияновської “Стильова еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст.”, А. Литвиненко “Музична культура Полтавщини ХІХ – початку ХХ ст. в аспектах регіонального джерелознавства”, Т. Мартинюк “Історико-теоретичні аспекти взаємовідношення географічного і соціокультурного чинників в явищі регіональної музичної культури (на прикладі Північного Приазов'я ХІХ–ХХ ст.)”, Л. Мороз “Диригентсько-хорове мистецтво Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.”, Р. Римар “Хорове мистецтво Хмельниччини в контексті історичного процесу (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)”, Л. Романюк “Музичне життя Станіславова другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.”. Такі розвідки допомагають осмислити регіональний аспект в українському музикознавстві, засвідчують важливість розкриття джерельної бази музичної культури окремих регіонів України.

Джерельна база. Відповідно до завдань дисертації залучено такий спектр наукових джерел: архівні матеріали та рукописні документи, тогочасна міська преса Львова (українською, польською мовами), довідкова література. У роботі використано архівні матеріали з фондів відділу рукописів Державного архіву Львівської області, що стосуються діяльності окремих музичних товариств Львова. В ділянці пресових публікацій ми обмежуємося львівськими періодичними виданнями, оскільки саме вони найбільш повно віддзеркалюють музично-культурне життя міста, а також визначають вплив газетно-журнальної літератури у всьому галицькому регіоні. В переліку їх назв: україномовні (“Артистичний вісник”, “Боян”, “Діло”, “Музичний вісник”, “Українська музика”; польськомовні (“Ateneum”, “Gazeta Lwowska”, “Chwila”, “Tygodnik illustrowany”, “Kurjer teatralny”, “Lwów teatralny”, “Teatr Miejski we Lwowie”, “Scena Lwowska”, “Wiadomości artystyczne”, “Gazeta muzyczna”, “Widnokreghi”, “Teatr”, “Przeгляд muzyczny, teatralny i artystyczny”, “Echo”, “Krytyka”, “Szopen”, “Orkiestra”). Залучення довідкової літератури доцільне для отримання фактологічної інформації стосовно життєтворчості окремих персоналій диригентів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше в українській музичній історіографії здійснено дослідження джерелознавчого аспекту особливостей функціонування диригентського виконавства в музичному просторі Львова першої третини ХХ ст. (до 1939 р.), а саме:

- комплексно опрацьовано та введено в науковий обіг архівні та пресові джерела, присвячені розвитку диригентського мистецтва Львова зазначеного періоду;
- висвітлено процес становлення диригентської професії у музичній культурі Львова до початку ХХ ст. як підґрунтя для подальшого розвитку в першій третині ХХ ст., виявлено її регіональні особливості й відповідність тогочасним європейським культурно-мистецьким процесам;
- висвітлено діяльність музичних товариств та інституцій першої третини ХХ ст. в аспекті розвитку диригентського мистецтва краю;
- визначено провідні сфери діяльності диригентів у музичних товариствах Львова;
- уточнено хронологію життєдіяльності та введено в науковий обіг низку персоналій диригентського мистецтва Львова;
- проаналізовано диригентську діяльність широкого кола персоналій, розкрито їх роль у поступі музичних інституцій та формуванні репертуарної політики;
- з'ясовано міжнаціональні зв'язки й взаємовпливи у сфері диригентури Львова, що відобразилося на професіоналізації й інтенсифікації музичного мистецтва краю.

Особистий внесок здобувача. У дисертації вперше комплексно опрацьовано і систематизовано архівні й пресові матеріали, присвячені диригентському мистецтву Львова першої третини ХХ ст. Усі наукові положення та висновки належать дисертантці. Наукові публікації за темою дисертації є одноосібними.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування у лекційних курсах з історії української музики, української культури, диригентського мистецтва. Висвітлені в дисертації найкращі традиції диригентського виконавства зазначеного періоду сприятимуть формуванню професійних пріоритетів сучасних диригентів-практиків. Дослідження також може стати основою для подальших наукових розвідок з історії диригентського мистецтва Львова.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію обговорено на засіданнях кафедри історії музики Львівської національної музичної академії

імені М. В. Лисенка. Окремі положення та результати дослідження викладено в доповідях на наукових конференціях: Науковій конференції до 155-ліття ЛНМА ім. М. Лисенка «Молоде музикознавство 2008» (Львів, 2008); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Духовна культура України: реалії та перспективи» (Рівне, 2010); Міжкафедральній диригентській науковій конференції, присвяченій пам'яті Миколи Колесси (Львів, 2010); Науковій конференції молодіжної секції музикознавчої комісії НТШ у Львові (Львів, 2011); Науковій конференції «Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (до 140-річчя з дня народження Філарета Колесси) у форматі Колессівських читань» (Львів, 2011); Першій Міжнародній науково-практичній конференції «Хорове мистецтво України та його подвижники» (Дрогобич, 2011); Аспірантській науковій конференції «Молоде музикознавство – 2011» (Львів, 2011); Міжнародній науковій конференції «Мистецька культура: історія, теорія, методологія» (Львів, 2013); Звітній науковій конференції Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2015, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Sacrum et profanum в культурі» (Львів, 2015); Міжнародній науковій конференції «Мистецька культура: історія, теорія, методологія» (Львів, 2015).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у дев'яти одноосібних публікаціях, з яких чотири надруковані у спеціалізованих фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України й одна – в міжнародному фаховому виданні.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (190 позицій) і додатків. Загальний обсяг роботи – 282 сторінки, з них основного тексту – 189 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми, доведено її актуальність, визначено мету й завдання, окреслено об'єкт і предмет дослідження, методологічні засади, вказано наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення, подано класифікацію використаних наукових джерел, відомості про апробацію дослідження.

У **Розділі 1. Історичні передумови розвитку диригентського виконавства в музичній культурі Галичини**, який містить два підрозділи, проаналізовано стан вивчення теми в українській і зарубіжній історіографії, подано загальну характеристику джерельної бази, представлено

широку панораму львівського музичного життя, в якому диригенти відігравали помітну роль і формували художні смаки широкого загалу, розглянуто особливості мистецьких процесів у багатонаціональному середовищі впродовж тривалого історичного періоду.

У підрозділі 1.1. *Огляд матеріалів дослідження у головних аспектах проблеми* розкрито основні напрямки історіографії диригентського мистецтва. В українському музикознавстві комплексне висвітлення диригентського мистецтва в музичному просторі Львова першої третини ХХ ст. на основі пресових і архівних джерел проводиться вперше. Але деякі аспекти цієї теми опосередковано порушувалися в працях українських і зарубіжних дослідників. Це наукові дослідження з диригентського оркестрового виконавства (О. Левицького), диригентсько-хорового мистецтва (Л. Мороз), краєзнавчої тематики (Л. Кияновської, С. Людкевича, Л. Мазепи, С. Павлишин, М. Черепанина); театрознавства (А. Випих-Гавронської, М. Козловської, Т. Мазепи, О. Паламарчук, О. Боньковської, С. Чарнецького); історії Львівської філармонії (Л. Мазепи, Л. Мельник, А. Савки), музичних товариств (М. Бурбана, М. Воловець, Б. Репки, Л. Ханик), персоналій окремих диригентів (М. Антківа, Й. Волинського, Я. Горака, М. Колесси, Р. Лаврентія, Г. Максим'юк, М. Солтис), загальних праць з світового диригентського мистецтва (Е. Герсона-Ківі, Т. Грум-Гржимайло, Г. Макаренка, Г. Мозера).

Подано загальний опис джерельної бази дослідження, яку формують архівні матеріали та рукописні документи, історико-музикознавчі дослідження, публікації львівської преси з обраної тематики, довідкова література.

Вибрана бібліографія пресових публікацій українською і польською мовами нараховує 410 позицій (вміщена у Додатку). Використано низку документів із фондів відділу рукописів Державного архіву Львівської області.

У підрозділі 1.2. *Загальні тенденції становлення диригентської професії в музичній культурі Львова* узагальнено процес становлення диригентської професії в музичній культурі Львова до початку ХХ ст., який визначено як самотутній та органічний в українському і європейському мистецькому просторі. Для аналізу за основу взято музичні осередки Львова, які при збереженні національно-культурних ідентичностей яскраво репрезентували засвоєння й адаптацію на місцевому ґрунті європейського музичного досвіду. Це дало підстави для висновку про безперервний розвиток диригентського виконавства у Львові. Закцентовано на специфіці праці музикантів, які органічно поєднували різні види діяльності:

композиторську, виконавську, диригентську, педагогічну та організаційну, при цьому диригування не було виключним їх пріоритетом.

У Розділі 2. **Роль музичних інституцій Львова першої третини ХХ ст. в еволюції диригентського мистецтва регіону**, який містить чотири підрозділи, розглянуто діяльність музичних інституцій, які спричинилися до еволюції диригентського мистецтва у Львові в першій третині ХХ ст.: Міського (Великого) театру, Театру товариства “Руська Бесіда”, Львівської філармонії, низки музично-освітніх закладів.

У підрозділі 2.1. *Диригенти Міського (Великого) театру у Львові та їх роль у піднесенні музично-театрального мистецтва регіону* аргументується високий художній рівень, якого досягла установа в першій третині ХХ ст. Проаналізовано його важливі складові, серед яких широка репертуарна палітра, мистецький рівень, гнучка практика ангажування виконавців, диригентів, урахування потреб освіченої аудиторії, збільшення та розширення її кола. Відзначено вагомість ролі в цьому процесі його директорів – відомих діячів театру і диригентів. Досліджено, що сцена львівського польського театру вказаного періоду сприяла творчому становленню, формуванню професійних якостей та мистецьких ідеалів у значної кількості галицьких диригентів, серед яких було чимало львів’ян (С. Баранський, Р. Войнарович, Б. Вольфшталь, А. Кічман, Ю. Лерер, Я. Лещинський, Я. Мунд, А. Родзінський, А. Рудницький, Т. Серединський, Л. Туркевич). Зауважено, що праця в Міському театрі стала етапною у мистецькій кар’єрі представників різних національностей.

У підрозділі 2.2. *Театр товариства «Руська Бесіда» і становлення української професійної музичної культури в Галичині* розглянуто велику просвітницьку діяльність театру, що стала важливим чинником культурно-мистецького, суспільного та національного руху краю. Проаналізовано пріоритети суспільно-художньої спрямованості українського театру, проведено паралелі з Міським (Великим) театром, зокрема й кризь призму досягнень у диригентському мистецтві. Наголошено, що серед першочергових завдань театру «Руської Бесіди» були: піднесення загального культурного рівня української громади Галичини, її ознайомлення з найкращими класичними зразками української і світової музично-театральної спадщини, спрямованість на формування національної ідентичності в умовах бездержавності й утисків, виховання національної еліти. Визначено, що театр “Руської Бесіди” (від 1915 р. – “Української Бесіди”) протягом свого півстолітнього творчого шляху в надзвичайно складних і несприятливих обставинах зумів не лише досягти висот у художньому

плані та підготувати низку блискучих музичних вистав, але й стати справжньою школою першорядних театральних діячів, серед яких були й диригенти (Я. Барнич, Н. Горницький, М. Коссак, Б. Сарамага).

У підрозділі 2.3. *На шляху до професіоналізації концертного життя: діяльність Львівської філармонії* проаналізовано функціонування Львівської філармонії в контексті розвитку диригентського мистецтва. Зосереджено увагу на здобутках філармонічного оркестру, який упродовж першої третини ХХ ст. досягнув високого рівня виконавської майстерності, опанував складний репертуар, зберігаючи активність у кризовий для музичної культури період 1930-х рр. Виступи цього колективу слугували орієнтиром для багатьох місцевих музикантів і диригентів, надихаючи на власні творчі досягнення.

Наголошено на участі Львівської філармонії в пропагуванні симфонічної музики, зокрема в період тимчасової відсутності власного симфонічного колективу, коли до співпраці було ангажовано військові оркестри, а також зініційовано низку гастрольних виступів всесвітньо відомих оркестрових колективів.

Відзначено діяльність цієї музичної інституції та її диригентів К. Вілкомірського, Я. Горенштайна, Є. Колачковського, Ч. Левицького, Ю. Лерера, І. Ноймарка, А. Солтиса, Л. Челянського, Г. Шерхена, у справі популяризації музики львівських композиторів В. Барвінського, Ю. Коффлера, І. Лілієна, С. Людкевича, Т. Маєрського, Я. Мунда, А. Рудницького, М. і А. Солтисів.

У підрозділі 2.4. *Музично-освітні інституції та їх роль у вихованні диригентів-практиків* увагу зосереджено на ключових освітніх осередках Львова, які спричинилися до професіоналізації диригентського мистецтва краю. Серед них музичні школи вищого типу: консерваторія Галицького (Польського) музичного товариства, Львівський музичний інститут – Львівська музична консерваторія імені Кароля Шимановського та Вищий музичний інститут імені Миколи Лисенка. Діючи в різних за національною приналежністю спільнотах, музично-освітні інституції плекали власні фахові музичні кадри. Їх ґрунтовний вишкіл сприяв вихованню молододі генерачії як носія культурної традиції певної нації. Підкреслено, що упродовж 1900–1939 рр. у цих інституціях змінювалися навчальні плани, перелік дисциплін, обов’язкових для підготовки фахівців-музикантів, в їх числі й диригентів. Їх теоретична і практична освіта зазнала певних змін, зумовлених самою мистецькою практикою. Стисло представлено програми підготовки диригентів у різних навчальних закладах Львова вказаного

періоду, а також педагогічний склад цієї спеціальності, окреслено шляхи й інтенсивність еволюції диригентської освіти в Галичині. Зосереджено увагу на педагогічній діяльності М. Колесси та А. Солтиса для підтвердження збереження і спадкоємності диригентських традицій в мистецькому житті краю.

Розділ 3. Провідні сфери діяльності диригентів у львівських музичних товариствах складається з трьох підрозділів, в яких розглянуто діяльність різних за національною приналежністю музичних товариств (польських, українських, єврейських) в аспекті функціонування диригентського фаху. Відзначено, що національно-об'єднувальна функція музичних товариств була потужним стимулом до інтенсивного розвитку та професіоналізації диригентського мистецтва в Галичині.

У підрозділі 3.1. *Польські музичні товариства та їх сприяння розвитку диригентського мистецтва* розглянуто діяльність провідних польських музичних товариств Львова першої третини ХХ ст. (до 1939 р.). Підкреслено сприятливість суспільно-політичних реалій Львова для інтенсивного розвитку польської музичної культури, зокрема поживлення музично-просвітницької діяльності товариств у 20-х рр. ХХ ст. Визначено перевагу хороших колективів, простежено процес інтенсифікації аматорського симфонічного виконавства у 20–30-х рр. ХХ ст. Виявлено ознаки якісно нового рівня діяльності музичних товариств й організацій, утворених в ХІХ ст. (Галицьке музичне товариство, “Лютня”, “Ехо”, Львівський академічний хор): інновації у виконавській практиці, репертуарні нововведення, завдяки яким відбулася суттєва трансформація мистецьких стандартів і вдосконалення форм.

Відзначено, що товариства стали доброю школою не тільки для значної когорти диригентів, які дебютували на їх ґрунті, але й для тих, які не виконували функції керівників колективів, а допомагали головним очільникам, заступали їх в низці концертів; в дисертації вперше вводяться в науковий обіг імена Й. Апфеля, М. Возного, В. Гонсьорського, Л. Горошка, Т. Гурецького, М. Децовського, Т. Залуського, З. Маурера, Г. Збієвського, Ф. Зихлінського, Б. Золкевича, М. Каші, Ю. Квятковського, А. Коморницького, К. Котші, Р. Кукквича, Р. Курдзеля, Л. Люстіґа, Е. Максимовича, Т. Осаду, В. Плена, С. Плена, Л. Пташека, О. Ропіцького, В. Славічека, А. Смоленського, С. Томашевського, С. Туровича, Я. Хитрого, Т. Хоронжака, М. Цвікловського, Т. Чайковського, Т. Шимановича.

У підрозділі 3.2. *Українські музичні товариства та їх національно-патріотичні пріоритети* окреслено провідні напрямки їх діяльності:

популяризація української пісні, поширення хорового виконавства, плекання традицій хорової справи у Львові й поза його межами, створення значного обсягу музичної та спеціальної навчальної літератури шляхом видання нот, книжок, часописів, улаштування конкурсів на написання хорових творів, закладення й утримування музичних бібліотек, започаткування музичних шкіл, заснування і розвиток різних музичних інституцій, поживлення концертного життя, залучення найширших верств суспільства до культурно-просвітницької діяльності. Одне з центральних місць у таких процесах займали диригенти, від яких безпосередньо залежав художній рівень виконавської інтерпретації творів. Підкреслено, що багатогранна діяльність диригентів українських товариств (які виконували функції мистецьких керівників, композиторів, і в тому числі голів та членів правління) формувала міцне підґрунтя для розвитку і спадкоємності традицій музичного мистецтва як складової української національної культури краю.

У підрозділі 3.3. *Єврейські музичні товариства та їх роль у формуванні нових національних ідеалів* висвітлено діяльність Єврейського музичного товариства та Єврейського академічного хору, які гуртували музикантів-аматорів різного кола інтересів й естетичних пріоритетів. Підкреслено роль єврейських музичних товариств в утвердженні єврейської спільноти як самодостатньої, трансформації її національної свідомості в напрямку інтеграції у європейський культурний простір. Наголошено на участі в цьому процесі диригентів В. Альтмана, Ю. Вайнбергера, Е. Варгафтіга, І. Гайльмана, Н. Гермеліна, М. Горовіца, Я. Мунда, І. Файвішіса, Є. Фрайгейтера. Вони не тільки забезпечували високий професійний рівень колективів, але й були провідниками національних ідей, сприяли піднесенню культурного рівня єврейської спільноти, пропагували в широких колах слухачів розуміння цінності власної музичної спадщини у європейському контексті.

У **Висновках** узагальнено основні результати дослідження:

1. Аналіз наукової розробленості представленої теми виявив фрагментарність її висвітлення в українському й зарубіжному музикознавстві. Це зумовило необхідність опрацювання та систематизації широкої джерельної бази та вибору джерелознавчого аспекту дослідження як найбільш відповідних поставленій меті. Здійснено комплексне вивчення низки архівних і пресових джерел стосовно розвитку диригентського мистецтва Львова зазначеного періоду, проведено їх типологізацію. В переліку – архівні матеріали музичних товариств Львова

(“Лютня”, “Ехо”, “Сурма”, “Бандурист” та ін.), а також публікації тогочасної міської преси (української, польської) з питань диригентури, які введено в науковий обіг вперше. Важливим джерелом для дослідження диригентських персоналій послугувала довідкова література. Джерелознавчий аспект дослідження визначив застосування методів: типологічного й видового; бібліографічно-описового (характерного для початкової стадії наукового опрацювання періодики). Для аналізу змісту текстів пресових видань застосовано методи контент-аналізу та консенс-аналізу.

2. Конспективне реконструювання процесу становлення диригентської професії в музичній культурі Львова до початку ХХ ст. дозволило виявити її відповідність європейським культурно-мистецьким процесам, осмислити особливості розвитку музичної культури Галичини у багатонаціональному середовищі, окреслити витoki й спадкоємність традицій диригентського мистецтва. Показано, що кожна з національних громад міста плекала свої традиції і намагалася зміцнити власну позицію в художньому просторі, а водночас активно засвоювала найцінніші здобутки інших європейських шкіл у різних сферах, в тому числі й у диригентському мистецтві.
3. Діяльність музичних інституцій Львова першої третини ХХ ст., відмінних за специфікою праці та національною приналежністю, мала вирішальний вплив на становлення й розвиток диригентського мистецтва краю, засвідчила спадкоємний характер опанування європейського досвіду. В окреслений період активні міжнаціональні контакти у диригентській сфері були продиктовані загальними процесами професіоналізації й інтенсифікації музичного мистецтва. Вагоме місце в цьому процесі посідали провідні інституції: Міський театр, Театр товариства “Руська Бесіда”, Львівська філармонія та музично-освітні установи.
4. Діяльність диригентів у різних за виконавським напрямком і національною приналежністю товариствах концентрувалася у трьох провідних сферах – диригентській, організаційній та композиторській. Вони включали заснування нових музичних колективів, проведення різноманітних мистецьких заходів, сприяння формуванню освітніх осередків при аматорських колективах тощо. Диригенти аматорських колективів виступали здебільшого в розмаїтих іпостасях: художніх керівників, голів і членів правління, композиторів, піаністів-аккомпаніаторів, співаків-солістів тощо. Синтез провідних сфер діяльності створив

міцне підґрунтя для розвитку і наслідування традицій музичного мистецтва та становив специфічну рису львівського диригентського виконавства окресленого періоду.

5. Репертуарні пріоритети музичних інституцій, товариств, культурно-просвітницьких осередків Львова першої третини ХХ ст. й вагома роль диригентів у їх формуванні засвідчили поступ художнього й виконавського рівня колективів. До пріоритетів належали виконання шедеврів світової музичної класики та плекання музичної творчості окремих національних громад Львова. Особливу увагу звернуто на прем'єри творів у музично-театральному, симфонічному та хоровому жанрах. Плідні творчі міжнаціональні контакти, які проявилися у фактах виконань творів львівських композиторів, дають можливість стверджувати, що розвиток галицького диригентського мистецтва здійснювався як важлива складова європейського культурно-історичного процесу.
6. Дослідження диригентського мистецтва в музичному просторі Львова першої третини ХХ ст. здійснено на основі комплексного висвітлення архівних і пресових джерел, присвячених цій тематиці. Це дозволило встановити загальний перелік диригентів за вказаний період (188 персоналій), уточнити хронологічні межі їх діяльності та ввести в науковий обіг низку невідомих на сьогодні імен представників диригентського руху. На основі аналізу творчої діяльності диригентів розкрито їх важливу роль у поступі музичних інституцій.

У **Додатках** подано вибрану бібліографію пресових публікацій 1900 – 1939 рр. (Додаток А) та короткі нариси про життєвий і творчий шлях 32-х диригентів (Додаток В), які найбільшою мірою долучилися до піднесення мистецького рівня професійних і аматорських колективів Львова першої третини ХХ ст. Проаналізовано їх здобутки у Міському (Великому) театрі (Б. Вольфшталь, А. Должицький, М. Зуна, Ю. Лерер, А. Рібера, Ф. Сломковський, Ф. Спетріно, П. Стрміч ді Валькросціата), Львівській філармонії (В. Бердяєв, І. Ноймарк, А. Солтис, Л. Челянський, Г. Шерхен), музичних товариствах (Я. Галль, І. Гайльман, Н. Гермелін, А. і С. Кінальські, М. Колесса, С. Людкевич, І. Охримович, О. Плешкевич, І. Смолинський, М. Солтис, С. Цетвінський, Я. Рангль-Шмігельський). Виокремлено диригентів-гастролерів, які сприяли підвищенню мистецького рівня цих музичних інституцій (Ф. Вайнгартнер, Я. Горенштайн, Г. Малер, О. Недбал, Г. Фітельберг, Р. Штраус).

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Ферендович М. Виконавська діяльність чоловічих співочих товариств Львова 1900–1939 років / М. Ферендович // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. У 2-х т. – Рівне : РДГУ, 2010. – Т. 1. – Вип. 16. – С. 36–45.
2. Ферендович М. Постаті оперних і опереткових диригентів у Львівському Міському театрі в першому двадцятиріччі ХХ століття / М. Ферендович // Мистецтвознавчі записки Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : збірник наукових праць. – Київ : Міленіум, 2011. – Вип. 19. – С. 321–328.
3. Ferendowycz M. Dyrygenci orkiestry symfonicznej Filharmonii Lwowskiej w latach 30. XX wieku / M. Ferendowycz // Musica Galiciana: Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich / pod. red. G. Oliwy. – Rzeszów, 2014. – Т. XIV. – S. 380–395.
4. Ферендович М. Диригентська діяльність Адама Солтиса / М. Ферендович // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. – Львів, 2015. – Вип. 16 (Ч. 1). – С. 118–124.
5. Ферендович М. Диригент Омелян Плешкевич у хоровому русі Львова тридцятих років ХХ століття / М. Ферендович // Українська музика : науковий часопис Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – Львів, 2016. – Ч. 4 (22). – С. 54–59.
6. Ферендович М. Українські співочі товариства Львова та їх керівники (1900–1939 рр.) / М. Ферендович // Молодь і ринок : науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. – № 2 (73). – лютий. – С. 145–154.
7. Ферендович М. Проблеми репертуару українських співочих товариств Львова періоду 1900–1939 років / М. Ферендович // Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (з нагоди 140-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси): Збірник наукових праць та матеріалів. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. – С. 665–672. – (Серія “Українська філологія: школи, постаті, проблеми”. – Вип. 13).
8. Ферендович М. Оркестр Міського (Великого) театру у Львові як виконавець симфонічної музики в 1900–1939 роках / М. Ферендович // Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доповідей Міжнародної наукової конференції (Львів, 29 листопада 2013 р.) / НАН

України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Ін-т досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів, Музично-меморіальний музей С. Крушельницької у Львові ; ред.-упоряд.: О. Осадця, В. Пасічник ; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. – Львів, 2013. – С. 87–90.

9. Ферендович М. Диригенти-чехи у Львові: Ян Непомуцен Рангль-Сьмігельський / М. Ферендович // Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доповідей Міжнародної наукової конференції (Львів, 27 листопада 2015 р.) / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Ін-т досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів, Музично-меморіальний музей С. Крушельницької у Львові ; ред.-упоряд.: О. Осадця, В. Пасічник ; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. – Львів, 2015. – С. 87–88.

АНОТАЦІЯ

Ферендович М. В. Диригентське мистецтво в музичному просторі Львова першої третини ХХ століття (джерелознавчий аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. – Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка, Міністерство культури України. – Львів, 2017.

Дисертація присвячена дослідженню диригентського мистецтва в музичному просторі Львова першої третини ХХ ст. на основі пресових та архівних джерел. Створено цілісну і широку панораму становлення й розвитку львівського диригентського мистецтва окресленого періоду. Подано загальну характеристику регіональних особливостей диригентського виконавства впродовж тривалого історичного періоду.

Висвітлено діяльність музичних товариств та інституцій першої третини ХХ ст. в аспекті розвитку диригентського мистецтва краю. Визначено провідні сфери діяльності диригентів у музичних товариствах Львова. Проаналізовано творчу діяльність диригентів, розкрито їх роль у поступі музичних інституцій та формуванні репертуарної політики, зосереджено увагу на постатях, які сприяли піднесенню мистецького рівня колективів. Наголошено на тісних міжнаціональних контактах в диригентській сфері, що відобразилося на професіоналізації й інтенсифікації музичного мистецтва краю. У дисертації диригентське мистецтво Львова першої третини ХХ ст. постає як самобутнє і водночас органічне явище в історії української та європейської диригентури.

Ключові слова: диригентське мистецтво, джерелознавство, музичні інституції, диригентські традиції, музична культура, багатонаціональне середовище, музичний репертуар, мистецький рівень.

АННОТАЦІЯ

Ферендович М. В. Дирижёрское искусство в музыкальном пространстве Львова первой трети XX века (аспекты источниковедения). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Львовская национальная музыкальная академия им. Н. В. Лысенко, Министерство культуры Украины. – Львов, 2017.

Диссертация посвящена исследованию дирижёрского искусства в музыкальном пространстве Львова первой трети XX в. на основе прессовых и архивных источников. Создано целостную и широкую панораму становления и развития львовского дирижёрского искусства обозначенного периода. Представлена общая характеристика региональных особенностей дирижёрского исполнительства на протяжении длительного исторического периода.

Освещена деятельность музыкальных товариществ и институций Львова первой трети XX в. в аспекте развития дирижёрского искусства края. Проведен анализ творческой деятельности дирижёров, раскрыта их роль в развитии музыкальных институций и формировании репертуарной политики, сосредоточено внимание на личностях дирижёров, которые содействовали повышению художественного уровня коллективов. Сделан акцент на тесных междунациональных контактах в дирижёрской сфере, что отобразилось на профессионализации и интенсификации музыкального искусства края. В диссертации дирижёрское искусство Львова представлено как самобытное и, в то же время, органическое явление в истории украинского и европейского дирижирования.

Ключевые слова: дирижёрское искусство, источниковедение, музыкальные институции, дирижёрские традиции, музыкальная культура, многонациональная среда, музыкальный репертуар, художественный уровень.

ABSTRACT

M. Ferendovych. The art of conducting in the musical life of Lviv of the first third of XX century (source studies aspect). – Manuscript.

Thesis for Candidate degree in Arts. Specialization 17.00.03 – Musical art. – M. Lysenko Lviv National Music Academy, Ministry of Culture of Ukraine. Lviv, 2017.

This thesis is dedicated to the study of the art of conducting in the musical culture of Lviv of the first third of 20th century on the basis of press and archive sources.

It was analyzed the state of scientific theme elaboration in Ukrainian and foreign musicology. Literature review was held, which allowed to ascertain the prevalence of fragmented highlighting of the history of art of conducting in the city. This led to the need to identify and systematize information about the art of conducting of city through wide sources and choice of source aspect of the study as the most appropriate to the aim pursued.

It was done a compendium reconstruction of development of conductor's profession in the musical culture of the city up to the twentieth century and revealed its compliance with European cultural and artistic processes. The features of the development of musical culture of Galicia in a multinational environment were comprehended. There were outlined the origins and traditions of the art of conducting continuity. It is shown that each of the national communities of the city cherished their traditions and tried to strengthen their position in the art space, and at the same time they were actively assimilating the most valuable achievements of other European schools in different areas, including the art of conducting.

The activity of musical institutions of the first third of 20th century that varied in specialization and national affiliation is researched, which allowed revealing their dramatic impact on the establishment and development of the art of conducting in the region and the hereditary nature of acquisition of European experience. In the given period intensive international contacts in the field of conducting were caused by the general processes of professionalization and active development of the musical art. Leading institutions such as Town Theatre, “Rus’ka Besida” Society Theatre, the Lviv Philharmonic Orchestra and musical educational institutions played an important role in this process.

It has been established that the activity of conductors in institutions representing different performance genres and different national affiliation concentrated in three main fields: conducting, organization and composing. It included founding new music formations, holding various artistic events and

promoting the creation of educational centers with amateur groups etc. The conductors of amateur groups usually worked in different capacities: as artistic directors, directors and members of administration, composers, accompaniment pianists, solo singers etc. The synthesis of these main areas of activity created a firm foundation for musical art development and observation of traditions as well as constituted a specific feature of conducting performance in Lviv of the given period.

Repertoire priorities of musical institutions, groups and cultural-educational centers of Lviv of the first third of 20th century as well as the crucial role of conductors in their formation ensured intensive development of their artistic and performance levels. These priorities included performing masterpieces of world music classics along with cherishing the creative work of separate national communities of Lviv. Special emphasis is placed on premieres in the musical-dramatic, symphonic and choir genres. Fruitful international artistic contacts manifested in the performance of pieces of Lviv composers give grounds to maintain that the development of the art of conducting in Halychyna is an integral part of all-European cultural-historical process.

The general list of composers of the given period is formed (188 figures), the exact chronological framework of their activity is established and the names of certain representatives of the conducting movement that have been unknown to date are introduced in the scientific use. Basing on the analysis of the creative activity of conductors, their important role in the progress of musical institutions is revealed. The figures of 32 conductors who made the greatest contribution to the improvement of the artistic level of music formations are focused on.

It is posted the wide panorama of conductor activity, which in the context of those times allowed to comprehend the achievements of representatives of art of conducting of Lviv and Galicia.

In this thesis, the art of conducting in Lviv of the first third of 20th century is described as an original but at the same time organic phenomenon in the history of Ukrainian and European conducting.

Key words: the art of conducting, source studies, musical institutions, conducting traditions, music culture, multinational environment, musical repertoire, artistic level.

Підписано до друку 20.02.2017.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,17.
Наклад 100 прим. Зам. № 52.

Видавець і виготовлювач – ФОП Тетюк Т. В.
Свідоцтво серія ЛВ № 80 від 11.09.2013 р.
м. Львів, пр. Червоної Калини, 115
тел.: (093) 464-3063